

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2021

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, Πρωταγόρας, 322a-323a

Α1. α.

1. Σωστό: «πολιτικήν γάρ τέχνην (οὐπω εἶχον), ἧς μέρος πολεμική»

2. Σωστό: «Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»

3. Λάθος: «αἱ τέχναι...νενέμην τα ιδεῶδε · εἷς ἔχων ἰατρικήν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί·»

A1. β.

1. Η αντωνυμία «**αὐτῶν**» αναφέρεται στη λέξη «**θηρίων**» του αρχαίου κειμένου.
2. Το επίρρημα «**οὕτω**» αναφέρεται στη φράση «**ὡς αἱ τέχνηαι νενέμηνται**» του αρχαίου κειμένου.

B1.

Κορυφώνοντας τη διήγηση ο Πρωταγόρας παρουσιάζει τον Δία να ανησυχεί για τη δυσχερή θέση των ανθρώπων και να δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον του στέλνοντας τον Ερμή να τους δώσει την αιδώ και τη δίκη. Έτσι μεριμνά για την πολιτισμένη συμβίωσή τους σε οργανωμένη πια πολιτική κοινωνία.

«Ζεὺς οὖν δείσας περίτῳ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί»:

Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Δίκη (ή Νέμεσις) ήταν η κόρη του Δία και της Θέμιδας, ενώ η Αἰδώς ήταν σύντροφος της Δίκης και καθόταν σε θρόνο δίπλα στον Δία. Η Δίκη, που τη βοηθούσαν οι Ερινύες, επέβλεπε την τήρηση της ηθικής τάξης στον κόσμο και τιμωρούσε όσους επιχειρούσαν να την ανατρέψουν. Στο κείμενο δεν παρουσιάζονται όμως ως θεότητες, αλλά ως **ηθικές ιδιότητες ή αξίες**, που μοιράζονται και διδάσκονται

στους ανθρώπους. Ο Δίας, για να διασφαλίσει την προοπτική επιβίωσης των ανθρώπων που διέτρεχαν άμεσο κίνδυνο αφανισμού, αποφασίζει να τους προσφέρει *τήν αἰδῶ καί τήν δίκην*. Έτσι, θα είναι δυνατή η συγκρότηση κοινωνιών και η περαιτέρω ανάπτυξη του πολιτισμού. Η ενέργεια αυτή του Δία δείχνει το ενδιαφέρον και τη φροντίδα του για τους ανθρώπους.

Αἰδώς: είναι ο σεβασμός, το αίσθημα ντροπής του κοινωνικού ανθρώπου για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Η δράση της είναι ανασταλτική και αποτρεπτική και συμπίπτει με τη λειτουργία της ηθικής συνείδησης. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων.

Δίκη: είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η ενύπαρκτη στον άνθρωπο αντίληψη για το δίκαιο και το άδικο, ο σεβασμός των γραπτών και άγραφων νόμων και των δικαιωμάτων των άλλων, καθώς και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων, όταν καταστρατηγούνται βάναιυσα από κάποιον. Η δίκη εκδηλώνεται με τη δημιουργία και την τήρηση κανόνων δικαίου, την κατοχύρωση του δικαίου, του ορθού και του νόμιμου. Έτσι περιστέλλεται ο ατομικισμός και ο εγωισμός και εξασφαλίζεται η αρμονική κοινωνική συμβίωση. Κάθε

πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης. Οι αξίες αυτές είναι καθολικές και συνιστούν παράγωγα της εξέλιξης τόσο της ηθικής συνείδησης, όσο και του πολιτισμού που την εκφράζει και την κατευθύνει.

«ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοὶ»

Με τη φράση αυτή διατυπώνεται έξοχα η κοινωνιοπλαστική αποστολή της αιδούς και της δίκης. Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ειδικότερα, η αιδώς οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται φιλίαν, που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά. Χρειάζεται βέβαια να διευκρινισθεί ότι οι δύο αξίες

δόθηκαν ως πρότυπα που έπρεπε να κατακτηθούν από τους ανθρώπους με τη λογική και τον προσωπικό αγώνα. Άλλωστε, ο Δίας, αν και κατείχε την πολιτική τέχνη, δεν τη δώρισε στον άνθρωπο.

Αντίθετα, δώρισε την αιδώ και τη δίκη για να εξοικονομήσει την πολιτική τέχνη μόνος του ο άνθρωπος με τον προσωπικό αγώνα του. Όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις έννοιες αυτές, που προβάλλονται ως αιτήματα της ηθικής, και είναι σε θέση να τις πραγματώσουν στις σχέσεις τους, τότε η οργάνωση της πολιτικής κοινωνίας θα στηρίζεται σε αυτές.

Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών εμπεδώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία και εξασφαλίζει ισορροπία στις σχέσεις τους.

*ΒΑΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΦΕΡΘΟΥΝ
ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ:*

✓ **ΣΧΟΛΙΑ ΦΑΚΕΛΟΥ ΥΛΙΚΟΥ**

αίδώς: Το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, όλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος

όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά). Σε ένα λεξικό με τον τίτλο Ὅροι, το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η αἰδώς ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετών αἰδώςκαὶ δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

δίκη: Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

Τονίζεται emphaticά μια θεμελιακή ιδέα της πλατωνικής Πολιτείας: Η πόλη αποτελεί ένα οργανικό σύνολο, έναν οργανισμό που προϋποθέτει τη συνύπαρξη και συλλειτουργία των μελών του. Μέλη της πολιτείας είναι οι πολίτες· εφόσον η πόλη επιδιώκει τη συλλογική ευτυχία, θεωρείται αναγκαίο να υπάρχουν μεταξύ των πολιτών ισχυροί δεσμοί. Η μη διάσπαση του κοινωνικού ιστού αλλά και η ισχύς του αποτελούν για τον Πλάτωνα ύψιστο ζητούμενο. Θυμίζουμε ότι στον μύθο του Πρωταγόρα (6η Διδακτική Ενότητα) το δώρο του Δία στους ανθρώπους, με το οποίο τους δόθηκε ως δυνατότητα η πολιτική αρετή, ήταν η αἰδώς και η δίκη, για να λειτουργήσουν ως πόλεων κόσμοι τε καὶ ἰδεσμοὶ φιλίας συναγωγοί.

B2.

«Ἐπὶ πάντα», ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θῆς παρ' ἔμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»

Γλωσσικές επιλογές με τις οποίες παρουσιάζεται η εντολή του Δία για την επιβολή της θανατικής ποινής:

1. ευθύς λόγος, προστακτική: «Ἐπὶ πάντα», ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· καὶ νόμον γε θῆς παρ' ἔμοῦ...»
2. επαναλήψεις: πάντα, πάντες / μετεχόντων, μετέχοιεν, μετέχειν
3. αντίθεση: πάντες - ὀλίγοι
4. παρομοίωση: κτείνειν ὡς νόσον πόλεως

Ο Πρωταγόρας τελειώνει τον μύθο με τον Δία να επιβάλλει αυστηρά την ανάγκη της καθολικότητας της πολιτικής αρετής και μάλιστα με την ποινή του θανάτου δηλώνοντας την πολύ μεγάλη σημασία που δίνει στις αξίες της αιδούς και της δίκης για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της πολιτείας. Έτσι, δικαιολογείται η αυστηρότητα της ποινής.

Η σημασία λοιπόν και η αυστηρότητα του νόμου του Δία τονίζεται από την επιβολή θανατικής ποινής («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως») σε όποιον δεν συμμορφώνεται στις εντολές του. Η παρομοίωση όποιου δεν συμμετέχει στην πολιτική αρετή με αρρώστια της πόλης υποδηλώνει ότι αποτελεί κίνδυνο γι' αυτή και πρέπει να θανατωθεί για να διαφυλαχθεί η τάξη και η ισορροπία

του συνόλου. Ο Δίας ζητάει το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτη σκληρότητα. Επιπλέον, η επιβολή της ποινής του θανάτου από τον Δία, και συνεπώς η αδυναμία του να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους, δείχνει ότι οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν είναι έμφυτες, γιατί δεν αποτελούσαν γνώρισμα της αρχικής ανθρώπινης φύσης και ότι ο σκληρός νόμος που τις επιβάλλει είναι «έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης». Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες διαμορφώνουν κοινωνικοπολιτική συνείδηση και αναδεικνύονται υπεύθυνοι για τη χρηστή διοίκηση, αφού αυτή εξαρτάται από το δικαίωμά τους να έχουν βαρύνουσα άποψη για τη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων.

B3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B4. α.

1. σποράδην: **ε.** σπαρτά
2. σκεδαννύμενοι :**γ.** διασκέδαση
3. άπώλλυντο :**στ.** πανωλεθρία
4. ίκανός :**ζ.** άφιξη

5. μετεχόντων :η. σχολικός

6. θές :α. παρακαταθήκη

B4. β.

«**διεφθείροντο**»:
Ο άνθρωπος που δεν μπορεί να διαφθαρεί μέσω δωροδοκίας χαρακτηρίζεται ως αδέκαστος.

«**δημιουργοί**»:
Σύμφωνα με την Αγία Γραφή δημιουργός του κόσμου είναι ο Θεός.

B5. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στο παραπάνω απόσπασμα, ο Καλλικλής θεωρεί ότι η αδικία προκύπτει εξαιτίας της αντιπαράθεσης των θετών νόμων με το δίκαιο της φύσης. Η θέση που ο ίδιος υιοθετεί είναι ότι η φύση είναι αυτή που πρέπει να καθορίζει την κοινωνική συνύπαρξη. Ειδικότερα, ο ίδιος υποστηρίζει ότι οι πολλοί και αδύνατοι άνθρωποι διαμορφώνουν τους νόμους και τους κανόνες με βάση τα προσωπικά τους συμφέροντα («Αυτοί καθορίζουν ... το συμφέρον τους»). Εξαιτίας της δικής τους αδυναμίας να αποκτήσουν περισσότερα, διακηρύσσουν ότι η πλεονεξία δημιουργεί την αδικία («λένε ότι η πλεονεξία ... είναι ο πυρήνας της αδικίας»). Κατ' αυτόν τον τρόπο, προσπαθούν να εμποδίσουν όσους έχουν περισσότερες δυνατότητες να διεκδικήσουν

μεγαλύτερο μερίδιο («τους αρκεί ... ίσα μερίδια»). Μάλιστα, αν κάποιος έχει υψηλότερους στόχους και επιδιώκει να κατακτήσει περισσότερα, θεωρείται ότι παρανομεί («το να ζητά κανείς ... θεωρείται παράνομο»). Ο Καλλικλής, ωστόσο, ισχυρίζεται ότι εξαιτίας όλων αυτών επικρατεί αδικία στις ανθρώπινες κοινωνίες, καθώς δίκαιο είναι να έχει ο καθένας όσα αξίζει και μπορεί να αποκτήσει («είναι δίκαιο όποιος είναι καλύτερος ... και τον πιο αδύνατο»), με βάση τις έμφυτες ικανότητές του («Η ίδια η φύση»). Συνεπώς, εμείς οι άνθρωποι είμαστε υπεύθυνοι για την επικράτηση της αδικίας στις κοινωνίες μας, όταν δεν λειτουργούμε σύμφωνα με τη φύση, αλλά ακολουθούμε τους νόμους.

Ο Πρωταγόρας από την άλλη πλευρά υποστηρίζει ότι η αδικία πηγάζει από την έλλειψη της πολιτικής αρετής και δίνει έμφαση όχι στη φύση, αλλά στον νόμο. Αν και οι άνθρωποι συναθροίστηκαν για να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους από τα θηρία («έζητουν δη άθροίζεσθαι κα ισώζεσθαι κτίζοντες πόλεις»), εξακολουθούσαν να αφανίζονται, καθώς δεν κατείχαν την πολιτική αρετή («ὄτ' οὖν άθροισθεῖεν ... πάλιν σκεδαννύμεν οι διεφθείροντο»). Έτσι, η πολιτική αρετή – η δικαιοσύνη εμφανίζεται από τον σοφιστή ως το μοναδικό μέσο διάσωσης των ανθρώπων, χωρίς την οποία αυτοί είναι καταδικασμένοι να εξολοθρευτούν είτε από τα θηρία, είτε από την αλληλοεξόντωσή τους. Συμπερασματικά, ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι η εύρυθμη κοινωνική ζωή στηρίζεται στη δικαιοσύνη και ότι χωρίς αυτήν δεν μπορούν να υπάρξουν ανθρώπινες κοινωνίες.

ΘΕΜΑ Γ1: Ο Άνυτος λοιπόν, ακόμα και ύστερα από τον θάνατό του, έχει κακή φήμη εξαιτίας της κακής αγωγής του γιου του και της δικής του απερίσκεπτης υπεροψίας. Ο Σωκράτης πάλι επειδή εξύψωνε τον εαυτό του στο δικαστήριο, τράβηξε κατά πάνω του το φθόνο κι έκανε πιο πολύ τους δικαστές να τον καταδικάσουν σε θάνατο. Σ' εμένα όμως φαίνεται ότι έτυχε τη μοίρα που αγαπούν οι θεοί.

ΘΕΜΑ Γ2:

Στο παραπάνω απόσπασμα από την «Απολογία Σωκράτους», ο Ξενοφών επαινεί τον Σωκράτη για την ψυχική ρώμη που επέδειξε («έπεδείξατο δὲ τῆς ψυχῆς τὴν ῥώμην»), όταν καταδικάστηκε σε θάνατο. Ειδικότερα, ο Ξενοφών θεωρεί ότι ο Σωκράτης στάθηκε θαρραλέα μπροστά στη δικαστική απόφαση («οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἔμαλακίσαστο»), καθώς θεώρησε ότι ήταν καλύτερο να πεθάνει παρά να ζει («ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τοῦ ἔτι ζῆν τὸ τεθνάναι αὐτῷ κρεῖττον εἶναι»). Ἐτσι, συμφώνησε με την θανατική του καταδίκη, όπως άλλωστε συμφωνούσε με οτιδήποτε θεωρούσε αγαθό («ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τᾶλλα τἀγαθὰ προσάντης ἦν»). Δέχτηκε και αντιμετώπισε την απόφαση του δικαστηρίου με καλή διάθεση («ἰλαρῶς καὶ προσεδέχετο αὐτὸν καὶ ἐπετελέσατο»). Ο Ξενοφών λοιπόν θεωρεί ότι η πράξη του αυτή αποδεικνύει τη σοφία και τη γενναιότητά του («τοῦ ἀνδρὸς τὴν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα») και ότι εξαιτίας αυτής ο Σωκράτης είναι άξιος θαυμασμού και επαίνου από τους μεταγενέστερους («οὔτε μὴ μεμνήσθαι δύναμαι αὐτοῦ οὔτε μεμνημένος μὴ οὐκ ἐπαινεῖν») και μάλιστα είναι ο πιο αξιομακάριστος («ἐκεῖνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω»).

ΘΕΜΑ Γ3.

α. «Ἡμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι ἴ τῶν μὲν γὰρ βίων τὰ χαλεπώτερα».

β. ἔγνω : γνῶθι

τοῦ ζῆν : ζῆ

τό τεθνάναι: **τεθνηκῶς ἢ τεθνεῶς ἴσθι, τέθναθι**

ΘΕΜΑ Γ 4:

α.

διά το μεγαλύνειν: εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας **στο έποίησε**

τοῦ ζῆν: γενική συγκριτική ως β' όρος σύγκρισης στο **κρείττον**

τοῦ ἄνδρος: γενική κτητική στο **τήν σοφίαν και τήν γενναιότητα**

ἀξιομακαριστότατον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο του ρήματος νομίζω, **τόν ἄνδρα**

β. Ο υποθετικός λόγος εντοπίζεται στις τελευταίες σειρές του κειμένου:

Υπόθεση: «εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆςΣωκράτους **συνεγένετο**», εἰ + οριστική Αορίστου (**συνεγένετο**)

Απόδοση: «ἐκεῖνον ἐγώ ...νομίζω», οριστική Ενεστώτα

Ο υποθετικός λόγος ανήκει στο είδος του πραγματικού καθώς η υπόθεσή του εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο **εἰ** και ακολουθεί ρήμα σε οριστική αορίστου (**συνεγένετο**) και η απόδοση εντοπίζεται στην κύρια πρόταση με το ρήμα σε οριστική Ενεστώτα (**νομίζω**).

Μετατροπή σε προσδοκώμενο:

Υπόθεση : «**ἄν (ἐάν , ἦν) δέ τις τῶν ἀρετῆςΣωκράτους
συγγένηται**»

Απόδοση: «**ἐκεῖνον ἐγώ ...νομῶ**»

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΒΑΚΑΛΗ